

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МІЖНАРОДНИКІВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Стаття присвячується проблемам формування професійної компетентності випускників вищих навчальних закладів в умовах освітньої євроінтеграції. Автори зосереджують увагу на основних аспектах формування професійних якостей фахівців з міжнародних відносин. У статті акцентується увага на необхідності підготовки конкурентоздатного міжнародника-політолога, перекладача.

Ключові слова: професійна компетентність, вища освіта, Болонський процес, фаховість, конкурентоздатність, міжнародні відносини.

Проблема формування професійної компетентності фахівця в будь-якій галузі знаходиться в полі зору багатьох наукових дисциплін: соціології, культурології, історії, психології, філософії, професійної педагогіки тощо. Тому розгляд цієї складної проблеми передбачає здійснення теоретичного пошуку на стику кількох наукових дисциплін.

Необхідність розгляду проблем освіти з точки зору компетентнісного підходу викликана загальноєвропейською і світовою тенденцією інтеграції, глобалізації світової економіки, стандартизацією європейської освіти на засадах Болонської угоди. Істотним є й той факт, що універсалізація перетворень у галузі освіти, забезпечення студентської й викладацької мобільності, міжнародне визнання ступенів, введення освітніх кредитів – все це передбачає також певну термінологічну уніфікацію. Це стосується й поняття

компетентності [5, с. 9]. Крім того, необхідність уведення поняття компетентності й компетентнісного підходу в освіті визначається зміною освітньої парадигми – сукупності переконань, цінностей, технічних засобів тощо.

Проблема узгодження вітчизняної педагогічної термінології й науки загалом із компетентнісним підходом полягає в тому, що науковці переважно користуються традиційною й зрозумілою тріадою «знання–уміння–навички», з якої впливає ціла низка категорій і понять. При цьому поняття компетенції також закономірно впливає зі співвідношення знань, умінь і навичок у певній галузі професійної діяльності. Такий науковий підхід є прийнятним, але не єдиним, про що свідчать зарубіжні наукові дослідження (Б. Оскарссон, С. Шо, В. Хутмахер, Г. Халаж, Дж. Равен) [7, с.11-15].

Компетентність, в широкому сенсі, розуміється як ступінь соціальної й психологічної зрілості людини, яка передбачає певний рівень психічного розвитку особистості, психологічну готовність до певного виду діяльності, що дозволяє індивіду успішно функціонувати в суспільстві та інтегруватися в нього. У вузькому сенсі компетентність розглядається в якості діяльнісної характеристики, як міра інтегрованості людини в діяльність. А це передбачає певну світоглядну спрямованість особистості, ціннісне ставлення до діяльності та її предметів.

Отже, компетентність є готовністю та здатністю людини діяти в будь-якій сфері. Вона передбачає володіння людиною відповідною компетенцією, яка включає її особистісне ставлення до предмета діяльності. Компетентнісна в окремій галузі людина володіє певними знаннями та здібностями, які дозволяють їй обґрунтовано судити про цю галузь й ефективно діяти в ній. Важливим при цьому є не протиставляти компетентність знанням або умінням, оскільки перше поняття більш широке, ніж поняття «знання» або «уміння». Таким чином,

компетентність виражає значення традиційної тріади «знання–уміння–навички», інтегруючи їх у єдиний комплекс. Крім того, компетентність визначається як поглиблене знання предмета або освоєне уміння.

Національна модель підготовки фахівців у різних галузях, зокрема фахівців з міжнародних відносин, передбачає використання досвіду формування компетентності, набутого в європейській системі освіти. Як свідчать наукові дослідження цього досвіду, компетентність передбачає спроможність особистості сприймати та відповідати на індивідуальні та соціальні потреби; комплекс ставлень, цінностей, знань і навичок [4, с.21; 6, с.8]. Українська освіта починає оперувати поняттям компетентності в тому сенсі, який пропонують європейські країни [9, с.75]. Так, після підписання Болонської декларації з'явилися нові інструменти й ініціативи, що сприяють реалізації цілей формування загального європейського простору вищої освіти, причому як наднаціональні, так і національні й інституціональні. Найбільш відомі й ефективні програми носять багаторівневий характер, наприклад, спільні ініціативи Європейської Комісії, Європейської асоціації університетів, у яких взяли участь університети з усіх країн-учасниць Болонського процесу, в результаті чого з'явилися проекти «Створення спільних (подвійних) дипломів», «Настроювання освітніх структур», «Формування культури якості». Проект «Настроювання освітніх структур» спрямований на реалізацію цілей Болонської декларації на інституціональному рівні. Його задачі – визначення точок конвергенції та вироблення загального розуміння змісту кваліфікацій за рівнями в термінах компетенцій і результатів навчання. Під результатами розуміються набори компетенцій, що включають знання, вміння й навички студентів, обумовлені як для кожного блоку (модуля) програми, так і для програми в цілому [10, с.82].

Таким чином, зазначений проект вирішує завдання вироблення загальноєвропейського консенсусу у

визначенні ступенів із погляду того, що випускники повинні вміти робити по завершенні навчання. Зручність компетентнісного підходу полягає в тому, що він дозволяє зберігати гнучкість і автономію в архітектурі навчального плану. Умовою створення європейської освітньої системи є її прозорість і легкість у розумінні й застосуванні. У результаті дослідження проблеми компетентності на рівні Болонської декларації були відібрані 30 загальних компетенцій із трьох категорій: інструментальні, міжособистісні й системні. Зауважимо, що кожна з вказаних категорій передбачає володіння спеціалістом певним рівнем інформаційних технологій [11, с.44-46].

Постійне оновлення інформаційного поля професійної діяльності людини не може відбуватися без залучення сучасних комп'ютерних технологій. Тому вміння працювати в інформаційному полі на сучасному технологічному рівні є необхідним у системі знань, умінь і навичок спеціаліста в галузі політології, права, економіки. Фахівець з країнознавства та міжнародних відносин має бути наділений ключовими компетентностями, причому із залученням відповідних інформаційних технологій.

Важливими в контексті проблеми нашого дослідження є окреслені зарубіжними вченими **рівні формування компетенцій** під час навчання у вищому навчальному закладі, визначені в європейських країнах.

Так, для **першого рівня** характерними є такі загальні для різних предметних галузей компетенції:

- здатність демонструвати знання основ та історії дисципліни;
- здатність логічно й послідовно представити освоєне знання;
- здатність контекстуалізувати нову інформацію й давати її тлумачення;
- уміння демонструвати розуміння загальної структури дисципліни й зв'язок між піддисциплінами;

- здатність розуміти та використовувати методи критичного аналізу й розвитку теорій;
- здатність правильно використовувати методи й техніки дисципліни;
- здатність оцінювати якість досліджень у цій предметній галузі;
- здатність розуміти результати експериментальних і спостережних способів перевірки наукових теорій;
- володіти предметною областю на належному кваліфікаційному рівні, тобто володіти новітніми методами й техніками дослідження, знати новітні теорії та їхні інтерпретації;
- критично відслідковувати й осмислювати розвиток теорії й практики;
- володіти методами незалежного дослідження й уміти пояснювати його результати на належному рівні;
- бути здатним внести оригінальний вклад у дисципліну відповідно до канонів цієї предметної області, наприклад, у рамках кваліфікаційної роботи;
- демонструвати оригінальність і творчий підхід;
- опанувати компетенції на професійному рівні [3, с.115].

На **другому рівні** майбутні фахівці з країнознавства та міжнародних відносин повинні бути наділені такими компетенціями:

- аналізувати історичні корені виникнення конкретних ситуацій в міжнародних відносинах України з іншими країнами світу;
- використовувати на практиці положення теорії міжнародних відносин;
- використовувати на практиці теоретичні положення для аналізу міжнародних відносин і зовнішньої політики країн світу;

- використовувати знання про міжнародні організації і брати участь в їх діяльності;
- використовувати в комунікаціях, бесідах, переговорах правила дипломатичного протоколу та етикету;
- використовувати в своїй діяльності норми конституційного права України та інших держав;
- використовувати в своїй діяльності норми міжнародного публічного та приватного права;
- аналізувати економічні причини виникнення конкретних ситуацій в міжнародних відносинах України з іншими країнами світу;
- використовувати на практиці теоретичні положення для аналізу міжнародних економічних зв'язків України з іншими країнами світу;
- у складі групи фахівців сфери міжнародних відносин або особисто готувати документи для дипломатичних комунікацій, проводити зустрічі, бесіди, переговори;
- вибирати структуру та форму документу, вибирати стиль викладу документу;
- на основі аналізу державних нормативно-правових документів, довідників, сучасної політичної літератури та періодичних видань, використовуючи ознаки та критерії класифікації політичної влади, визначати форми та типи влади в конкретній державі;
- згідно з Конституцією держави, нормативно-правовими документами щодо формування та функціонування інститутів влади, політичних партій і суспільних об'єднань, використовуючи критерії класифікації політичних систем, визначити тип політичної системи конкретної держави;
- на основі аналізу державних нормативно-правових документів, використовуючи критерії класифікації і типологію держави, характеризувати

тип конкретної держави, форму державно-територіального устрою та форму правління;

- на основі виробничих завдань, використовуючи методику складання фахової документації, термінологічні словники тощо, дотримуючись норм сучасної української літературної мови, складати професійні тексти та документи;

- використовуючи принципи професійного спілкування, на рівні сучасної української літературної мови здійснювати спілкування з учасниками трудового процесу;

- враховувати правовий статус і повноваження органів місцевого самоврядування;

- використовуючи нормативно-правові та інші документи галузі та конкретного підприємства (установи), проводити їх аналіз щодо відповідності положенням цивільного права.

Проте, напевно, найактуальнішою в наш час є проблема формування іншомовної професійної компетентності студентів-міжнародників.

Для вітчизняних спеціалістів важливими є не лише знання з політології, права, економіки, культурології тощо, а й знання професійної іноземної мови, оскільки основними компонентами співробітництва є передача теоретико-практичного досвіду, ведення ділової документації, укладання договорів. Тому перед нами стоїть завдання підготувати фахівця з міжнародних відносин, іншомовна професійна компетентність яких дозволить досягти максимального результату від їхньої фахової діяльності.

Іншомовну професійну компетентність майбутнього міжнародника ми розглядаємо як інтегративну якість особистості, що включає в себе знання, вміння, навички, необхідні для розв'язання професійних завдань і продуктивного здійснення професійних функцій в іншомовному середовищі.

Іншомовна професійна компетентність проявляється у формах активності (дозволяє особистості не просто ввійти в професійне середовище, а й впливати на нього) та включає в себе комунікативний компонент, структуру якого становлять уміння ясно й чітко висловлювати свої думки, переконувати, аргументувати, наводити докази, аналізувати, висловлювати судження, передавати раціональну інформацію, встановлювати міжособистісні зв'язки, узгоджувати свої дії з діями колег, обирати оптимальний стиль спілкування в ділових ситуаціях.

Окрім того, політолог-міжнародник повинен уміти слухати, організовувати й підтримувати діалог, проводити ділові зустрічі, бесіди, наради, вести ділове листування, спілкуватися по телефону. Іншомовна професійна компетентність виявляється також в умінні обговорити проект, план, програму, технологічний процес, взяти участь у створенні спільних проектів, реконструкції виробництва, виступити зі звітом, доповіддю.

Оскільки різні види діяльності (управлінська, організаційна, виробничо-технічна, наукова, проектна) здійснюються у безпосередньому контакті з людьми, однією з основних граней досліджуваної нами якості фахівця з країнознавства є іншомовне професійне спілкування, яке передбачає володіння особистістю спеціальною термінологією, тобто лексичними одиницями, що мають точне й обмежене значення й використовуються у чітко окреслених ситуаціях. Отже, одним з аспектів формування іншомовної професійної компетентності студентів-міжнародників є поповнення іншомовного словника спеціальною термінологією, знання якої підвищує ефективність праці, допомагає досягти кращих результатів на практиці, орієнтуватись у складній професійній ситуації та спілкуватися з представниками своєї професії [8, с. 15].

Таким чином, професійна компетентність сучасного спеціаліста є складним багатокомпонентним поняттям, яке в сучасній науковій літературі характеризується з

точки зору кількох наукових підходів: соціокультурного, діяльнісного, комунікативного, професійного, контекст-но-інформаційного та психологічного. Кожен із названих підходів не вичерпує наукового аналізу проблеми професійної компетентності повністю; всі ці підходи знаходяться у взаємозв'язку один з одним і взаємодоповнюють один одного. Для дослідження проблеми формування професійної компетентності особливо важливим вважаємо змістову структуру професійної компетентності майбутніх кваліфікованих політологів-міжнародників, перекладачів, із використанням загальнонаукового аналізу поняття професійної компетентності, представленого вище.

Список використаних джерел

1. Байденко В.И. Болонский процесс: Курс лекций / Валентин Иванович Байденко. – М. : Логос, 2004. – 208 с.
2. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / [за ред. Кременя В.Г.]. –Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
3. Вульфсон Б.Л. Стратегия развития образования на Западе на пороге XXI века / Борис Леонидович Вульфсон. – М. : Изд-во УРАО, 1999. – 208с.
4. Дубчак О. Психологічні умови формування «гнучкої» особистості // Матеріали доповідей та повідомлень науково-практичної конференції. Нові напрями творчого розвитку особистості школяра / О.Дубчак, В. Покладова, Н. Стефаненко. – К.: 2004. – С. 20-29.
5. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия / Ирина Алексеевна Зимняя. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. –42с.

6. Овчарук О.В. Ключові компетентності: європейське бачення / Оксана Василівна Овчарук // Управління освітою. – 2004. – № 2. – С. 6-9.

7. Оскарссон Б. Базовые навыки как обязательный компонент высококачественного профессионального образования // Оценка качества профессионального образования. [Под общ. ред. В.И. Байденко, Дж. Ван Зантворта]. – М. : Европейский фонд подготовки кадров, 2001. - 218 с.

8. Потелло Н. Я. Теорія і практика ділового мовлення: навч.посібник / Ніна Яківна Потелло. – К.: МАУП, 1999. – 132 с.

9. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики [під ред. В.Андрущенка]. – К. : К.І.С., 2003. – 296 с.

10. Товажнянський Л.Л. Болонський процес: цикли, ступені, кредити / Л.Л.Товажнянський, Є.І.Сокол, Б.В. Клименко. – Харків: НТУ «ХПІ», 2004. – 144 с.

11. Яблонський В.А. Вища освіта України на рубежі тисячоліть. Проблеми глобалізації та інтернаціоналізації/Валентин Андрійович Яблонський. – К. : Лібрис, 1998. – 227 с.

I. Vovkanych, O. Svezhenceva. The formation of professional competence of the future international relations' specialists in conditions of integration in European educational area.

The article is devoted to problems of professional competence of graduates in terms of educational integration. The authors focus on key aspects of professional skills of specialists in international relations. The authors emphasize the need to prepare a competitive specialist in international affairs and political sciences, translator.

Keywords: *professional competence, higher education, Bologna process, professionalism competitiveness, international relations.*

И. Вовканич, О. Свеженцева. Формирование профессиональной компетентности будущих международных в условиях интеграции в европейское образовательное пространство.

Статья посвящается проблемам формирования профессиональной компетентности выпускников высших учебных заведений в условиях евроинтеграции в сфере образования. Авторы концентрируют свое внимание на основных аспектах формирования профессиональных качеств специалистов по международным отношениям. В статье акцентируется внимание на необходимости подготовки конкурентоспособного международного политика-политолога, переводчика.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, высшее образование, Болонский процесс, профессиональность, конкурентоспособность, международные отношения.